

Textová kritika

Textová kritika

- Textová kritika je filologická disciplína, která vznikla ze snahy stanovit text literárního díla tak, aby byl co nejbližší předpokládanému originálu.
 - Karl Lachmann, Paul Maas
 - stemmatologie

- Textologie
 - vernakulární jazyky

Textová kritika

- **Vyšší textová kritika:** zkoumání pravosti dochovaného díla, kdy a kde vzniklo, o jaké prameny se opírá, jaké vlivy působily na stavbu díla, jaké myšlenkové proudy se v něm odrážejí - usiluje tedy o **komplexní analýzu dochovaného díla**, od níž postupuje k poznání autora
- **Nižší textová kritika** (TK v užším slova smyslu):) zkoumá vlastní text s cílem ho **kriticky vydat** (autorská, autentická podoba, pozdější přídávky aj.)

Postup tradiční textové kritiky:

- shromáždění rukopisných svědků
- kolace a filiace (stemma, kontaminace, eliminatio codicum deteriorum, archetyp, hyparchetyp)
- restituce textu (emendace – metathese, dittografie, haplografie; konjektura – crux philologorum)

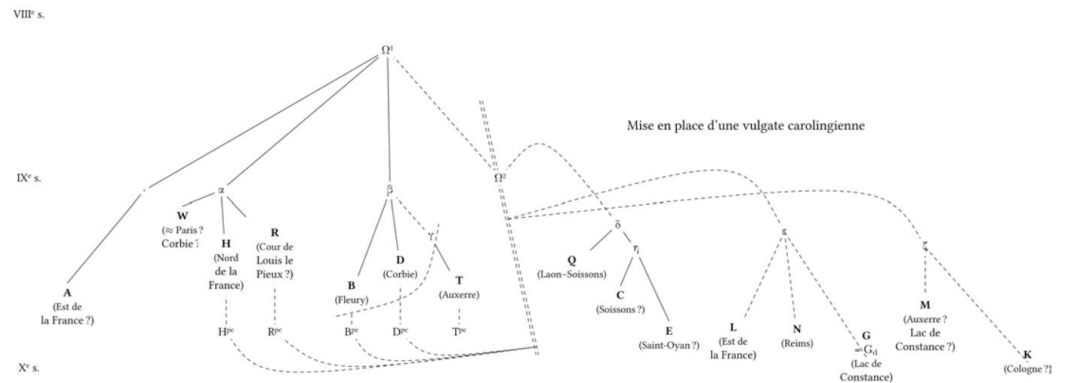
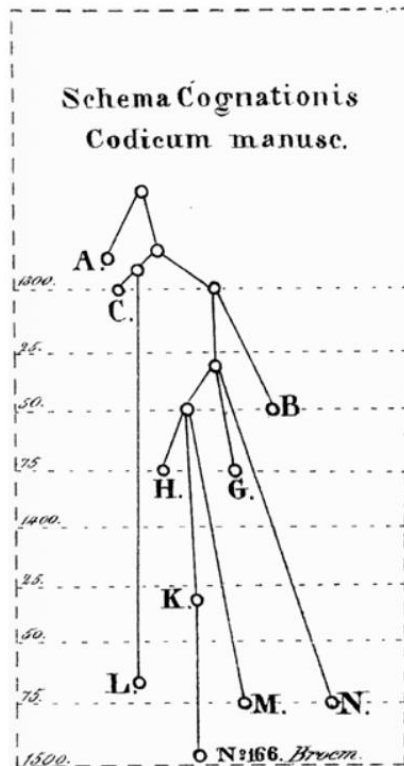

Fig. 4.1-4: Example of a complicated, modern stemma: Martianus Capella, *De nuptiis Philologiae et Mercurii*, proposed by Jean-Baptiste Guillaumin (Guillaumin 2011, cxv; slightly reworked by Guillaumin for this book).

Ukázka kritické edice:

	[Prima conclusio. Cristus post cenam instituit et ministravit sub utraque specie panis et vini sui sacratissimi corporis et sagwinis sacramentum.	G 166ra U 71r V 47r D 174r M 59r C
5	Prima conclusio patet ex ewangeliis Mathei XXVI, Marci XIII et Luce XXII et per Apostolum, Prima Corinthiorum XI.	163r J 243ra B 135v L 243va K 206ra W 245r E 38r F 1r O
10	2 ^{as} . „Fundamentum aliud nemo potest ponere preter id, quod positum est, quod est Cristus Iesus“, Prima Corinthiorum III.	75r
	3 ^{as} . „Venit vox de nube dicens: Hic est Filius meus carissimus, audite eum“, Marci IX.	
15	4 ^{as} . „Dicit mater eius ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite“, Iohannis II ^o .	

I Prima] Primus. Prima **DCL**, Sequitur prima conclusio de comunione utriusque speciei. Prima *in marg.* Primus **G**, Incipit tractatus magistri Nycolay de Drazna tractans de comunicacione sub utraque specie. Prima **U**, Hic sequitur conclusiones doctorum de Constanciensi concilio de comunione sub utraque specie, scilicet panis et vini cum scripturis pro conclusionibus illis et contra easdem. Primus. Prima **V**, Primus articulus. Prima **J**, Prima conclusio doctorum de Constancia de comunione sub utraque specie quoad populum fidelem laycalem. Responso et approbacio illius dicti et quod Cristus est omnino audiendus probatur per multos testes et doctores fideles. Prima **E**, Conclusiones concilii Constanciensis contra comunionem utriusque speciei sed articuli hic positi causam tuentur. Primus articulus et prima **F**, Primus dicit. Prima **K**, Replicacio garrula hussitarum contra conclusiones de comunione sub utraque specie doctorum concilii Constanciensis. Prima **W** – 2 sui] *om. L* – 3 sagwinis] sanguinis sui **L** – 4 Prima...patet] patet prima conclusio **L** – 5 et¹] *om. CJBW* – Apostolum] Apostolos **ME** – 6 Corinthiorum] ad Corinthios **UMJLFK** – 9 2us] Secundo **W** – Fundamentum] Et fundamentum **O** – potest ponere] ponere potest **B** – 10 quod²...Iesus] *om. K* – Iesus] *om. W* – 11 Corinthiorum] ad Corinthios **UMLFK** – 12 3us] Tercio **W** – 13 carissimus] beatissimus **V** – 14 4us] Quarto **W** – 15 Iohannis IIo] *om. GVMBO*

1- 6 Prima...XI] *cf.* HARDT, col. 586-587; MANSI, col. 157-158

4 Mathei XXVI] *cf.* Matth. 26, 26-29

5 Marci XIII] *cf.* Marc. 14, 22-25

Luce XXII] *cf.* Luc. 22, 18-20

5- 6 Prima...XI] *cf.* I Cor. 11, 23-25

9-10 Fundamentum...Iesus] I Cor. 11, 23-25

12-13 Venit...eum] Marc. 9, 6

14-15 Dicit...facite] Ioh. 2, 5

Kritická edice

- Publikace textu se záměrem rekonstruovat originální formu na základě autorovy intence, pokud to je možné, skrze komparativní studii (kolace) každého kroku všech přímých i nepřímých svědků, ať už se jedná o rukopisné nebo tištěné texty. Edice je z tohoto důvodu prezentována s kritickým aparátem, který zachycuje různá čtení jednotlivých svědků.

Struktura kritické edice

- úvodní studie
- ediční poznámka
- edice (textověkritický aparát, citované authority – *loci*)
- rejstříky
- slovníček a vysvětlivky
- obrazové přílohy

Důležité pojmy:

- pravé čtení
- správné čtení
- *lectio difficilior potior*
- lakuny

- zásady textově-kritické práce: J. Češka, *Textová kritika ve filologické praxi*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1973.
- *Editor a text. Úvod do praktické textologie*. Red. Rudolf Havel – Břetislav Štorek. Praha: Československý spisovatel, 1971 (2. vyd.: Praha: Paseka, 2006).
- edice *Varianty*

bus inter primitias Ramwoldi numeratur¹³, legitur titulus *Ars metrica de nativitate sancte Marie*. Qui si ad codicem nostrum **M** referatur, ut fecerunt editores ante dicti catalogi, codicem nostrum **M** iam ante a. 985 Ratisbonae fuisse necesse est. Ideo **M** vix post a. 980 descriptum esse arbitror.

Conradus Celtis ca. a. 1493 codicem apud S. Emmeramum oculis percepit. Adiutus ab Erasmo Dawm, huius loci monacho conventuali, humaniorum, ut dicebantur, studiorum amico, Celtis effecit, ut sibi codex a. 1494 commodaretur¹⁴. Quem ipse statim Sixto Tüchero Anglopolitano¹⁵ tradidit, postea Iohanni Trithemio Sponheimensi¹⁶, qui codicis apographon per Theodericum Gresemundum iun. faciendum curavit (p). Denique Celtis textum codicis publici iuris fecit methodo horrenda, sed hominibus aevi humanistici non insueta: emendationes et coniecturas, quas necessarias esse existimavit, codici ipsi inscripsit et eum ita praeparatum typographis tradidit. Quo facilius in officina legerentur, libri interiora pro caciter ex involucrio traxit et in partes divisit. Cum imprimeretur editio, altero martyrio illustris codex noster **M** cruciabatur; ponebant enim typographi plagulas papyraceas humidas inter folia nonnulla codicis et

13 C. E. Ineichen-Bder, *Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschlands und der Schweiz* t. 4/1, München 1977, p. 144 et 146, lin. 78. Etiam in Catalogo bibliothecae S. Emmerami a. 1347 conscripto citari videtur codex noster **M** titulo hoc: *liber de miraculis sancte Marie* (ib., p. 158, lin. 230).

14 Celtis proprio chirographo . . . promisit postea, quam usus fuerit, codicem se redditurum esse, cf. H. Rupprich, *Der Briefwechsel des Konrad Celtis*, München 1934, nr. 70, p. 119.

15 *Der Briefwechsel* (ut n. praeced.), nr. 71, p. 120.

16 *Der Briefwechsel* (ut supra n. 14), nr. 88, p. 145.

vitaverunt ea atramento suo typographico. Prodiit tandem in lucem a. 1501 operum Hrotsvithae editio princeps exornata inter alia duabus imaginibus xylographicis, quas docta manus Alberti Dureri¹⁷ incidit. Postquam Celtis librum S. Emmeramo reddidit, Dionysius Menger, qui annis 1500–1501 novum catalogum bibliothecae monasterii conguessit, eum prae oculis habuit et *passionale Rosvidis* intitulavit¹⁸. Inde ab a. 1811 codex inter cimelia Bibliothecae R. P. Bavaricae nominatur, qui inter codices medii aevi uno volumine Opera omnia cuiusvis auctoris illustris et coaevi complectentes iure vetustissimus laudandus est¹⁹.

- k Fragmenta Bibliothecae Universitatis (olim 'Studienbibliothek') Klagenfurtensis signata "Perg. Hs. 44", quae Hermannus Menhardt²⁰ a. 1925 in lucem edidit, quodammodo traditionem textus illustrant. In duobus

17 J. Meder, *Dürer-Katalog*, Wien 1932, p. 279 sq. K.-A. Knappe, *Dürer. Das graphische Werk*, Wien/München 1964, p. 208 sq.

18 *Mittelalterliche Bibliothekskataloge* t. 4/1 (ut n. 13), p. 249.

19 Paulo recentioris aetatis est "Froumundi codex" Clm 19412. Poemata tantum Ekkehardus IV. Sangallensis in "Liberum benedictinorum" (St. Gallen, Stiftsbibliothek 393) ca. a. 1050 recepit.

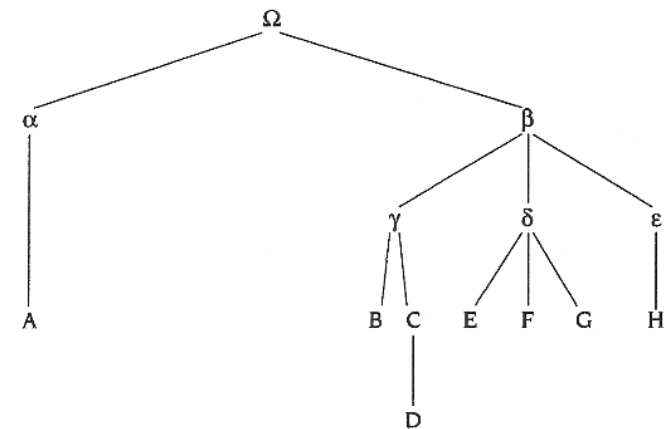
20 H. Menhardt, *Zeitschrift für deutsches Altertum* 62, 1925, p. 233–236. Tabulas phototypicas codicis publici iuris fecerunt M. Harrsen, "The Manuscripts", in *Hrosvitha of Gandersheim*, ed. A. L. Haight, New York 1965, p. 42–53, et W. B., *Jahresbericht der Fritz Thyssen Stiftung* 1994/1995, p. 102. Liber chartaceus, in cuius tegumento fragmenta k inventa sunt, provenit e conventu Ordinis Praedicatorum Viennensi; postea erat coenobii S. Pauli ("im Lavanttal"); a. 1789 demum in Klagenfurtense repositorium translatus est. Asservatur nunc in Bibliotheca Universitatis Klagenfurtensis signatus 52 (olim 12).

Zásady textově-kritické práce

- přednost dáváme rukopisům, které jsou závislé na archetypu buď přímo, nebo přes nedochovaný hyparchetyp
- při posuzování textových variant ze stejně hodnotných rukopisů se pokládá za pravděpodobnější čtení méně obvyklé (*lectio difficilior potior*)
- odchylky v mladších opisech se pokládají za subvarianty
- každé možné původní rukopisné čtení se preferuje před opravou
- změna v interpunkci není zásahem do antického textu
- místo v textu, které editor podržuje v jeho tradovaném rukopisném znění, ale nerozumí mu, musí být označeno křížkem (*crux philologorum*)
- koruptely se přednostně opravují paleografickou emendací a teprve v druhé řadě se pomýšlí na lakunu
- při konjekturách v básních se respektuje metrum, v próze rytmické klauzule

Stemmatologie

- Karl Lachmann
- vodítkem jsou chyby – *errores*
- kontaminace pramenů (horizontální transmise)
- bifidní stemmata
- P. Maas

- případ Cyprián:
Maurice Bévenot, *The Tradition of Manuscripts. A Study in the Transmission of St. Cyprian's Treatises*. Oxford 1961

Stemmatologie

	A1	A2	A3	Au	B	M	P	T1	T2	T3
1/4/				X			X			
4/1/				X			X			
6/1/		X	X	X	X	X	X			X
6/3/				X			X			
6/5/							X		X	
10/2/			X	X			X		X	
11/6/	?X		X	X	X	X	X	X		X
15/1/				X			X			
16/3/							X			X
18/2/	X		X	X	X	X	X	X		X
18/3/	X		X	X	X	X	X			X
18/4/					X		X	X		
18/11/					X		X			
18/15/	X	?X	X	X	X	X	X		X	
22/2/								X	X	

Data: David L. d'Avray, *Medieval Marriage Sermons: Mass Communication in a Culture without Print*. Oxford: OUP, 2001, ch. 7.

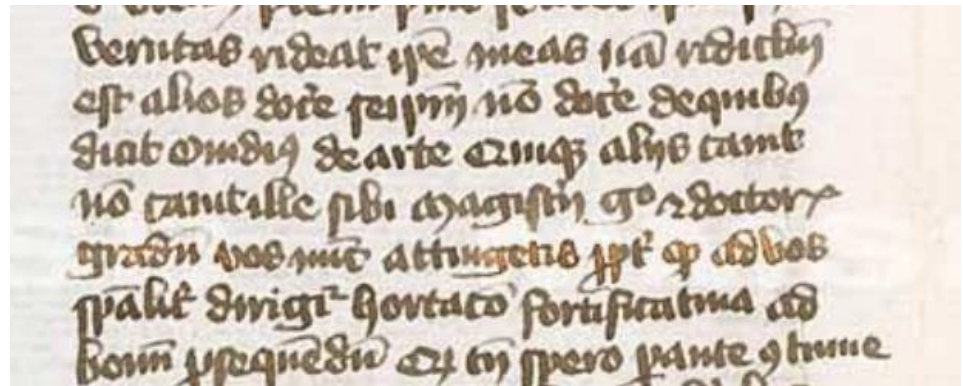
Ioh. Hus, Proice omnia ista

- Pro ipsius igitur laude promerita occurrerunt michi verba venerabilis philosophi, moralissimi Senece, qui scribit in Epistola ad Lucillum sic inquiring: “Proice omnia ista, si sapis, in uno sapias et ad bonam mentem totis viribus tende.”

(Sen.: Proice omnia ista, si sapis, immo ut sapias.)

- Quique aliis canit, non canit ille sibi

(Ovid., Ars amatoria I, 84: non cavet ipse sibi)

KRÁLOVOPOLSKÉ ČASOPIS MĚSTSKÉ ČÁSTI BRNO-KRÁLOVO POLE

LISTY

ročník 31 / číslo 3
BŘEZEN 2021

Vzhledem k rychle se měnící situaci v souvislosti s šířením koronaviru, sledujte aktuální informace z Králova Pole a města Brna na www.kralovopole.brno.cz a <https://koronavirus.brno.cz/>. Město Brno zřídilo linku pomocí na tel. 800 140 800, s dotazy je možné se obracet na e-mail: koronavirus@brno.cz.

Úvodník

Vážení spoluobčané, bohužel nás stále trápí různá omezení, opatření a zákazy, které přináší pandemická a zdravotnická nařízení. I přes to je třeba vidět věci optimisticky a nepodléhat skepsi. Jako vždy v historii si život najde svoji cestu a brzy se vrátíme k životu, jaký si každý z nás udělá. Svět se jistě změní, ale to není důvod k tomu, abychom rezignovali na své hodnoty, rodinu nebo aktivity, které naše životy naplňují.

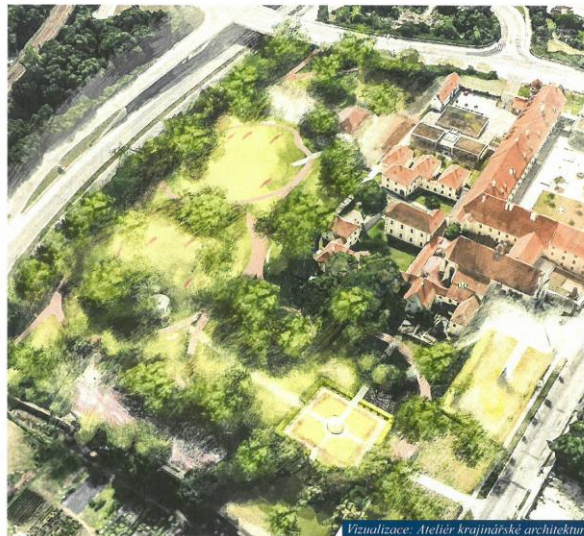
Přes to, že se stát nyní snaží být všeobjímajícím a vše řešícím „vládcem“ našich životů, obec taková není. Je třeba myslet na to, že obec – obecní úřad – městská část vše nezařídí. Když vandalové stále vyvracejí mladé stromky, nejde tomu bránit. Když ke stromům lidé lžijí Savo a Jar, nejde tomu bránit. Když stále dokola vznikají černé skládky, lze je jen nákladně uklízet. Když si lidé pletou parky a jiný veřejný prostor s odpadkovým košem, nelze je uklízet 8x týdně. Když při opravě ulice polovina lidí chce více parkovacích stání a druhá si nepřeje žádná, nejde vyhovět všem. Když si někdo zasadí před dům strom, který přibližně za 40 let proroste do kanalizace, nejde jej chránit. Pokud by toto vše mělo být zajištěno, musely by být dané dvojnásobně, represe desetnásobně a svoboda nulová.

Přeji vám zdravý začátek jara
Zbyněk Šolc (ODS),
1. místostarosta

Chcete dostávat aktuality z Králova Pole přímo do vašeho mobilu či e-mailu?

Registrujte se na <http://krpole.mobilnirozhlas.cz/registrace> a stáhněte si aplikaci Mobilní rozhlas do svého chytrého telefonu.

Proměna Božetěchova sadu posílí jeho genus loci a posune ho do 21. století

Visualizace: Atelier krajinná architektury

Místo s nejsilnějším geniem loci v Králově Poli? Jednoznačně Božetěchův sad. V jeho těsné blízkosti se psala nejstarší historie dnešní moderní městské části – přiléhá totiž ke kostelu Nejsvětější Trojice a bývalému kartuziánskému klášteru. Energie lidí, kteří tudy za stáletí prošli, se proplétá a šumí v korunách vzrostlých stromů. Kdyby mohly, vyprávěly by.

A právě proto si tento 2,9 ha rozlehlý prostor zaslouží patřičnou pozornost. Tak, jako

se bývalý středověký klášter proměnil v 19. století v kadetní školu a na přelomu 20. a 21. století v moderní Fakultu informatiky VUT, změní se i park. „Ještě v letošním roce začneme s jeho obnovou, která jej zakotví v současnosti. Jeho výjimečnost se tím ještě posílí,“ říká o největší investiční akci městské části Brno-Královo Pole s plánovaným zahájením v roce 2021.

Pokračování na straně 3.

Pozvánka na březnové zastupitelstvo

Jednání ZMČ Brno-Královo Pole proběhne **3. března 2021** od 16.30 h. Je plánováno, že se uskuteční ve velké zasedací místnosti ÚMČ Brno-Královo Pole na ul. Husitské 1. Pokud by to vládní opatření vyžadovala, bude přesunuto do KC Semilasso. Sledujte www.kralovopole.brno.cz a Mobilní rozhlas.

(op)

Historie a problémy stemmatologie

- horizontální transmise
- G. Pasquali (*Storia della tradizione e critica del testo*, 1952²): kontaminace je běžná praxe, nikoliv aberace
- M. West (*Textual Criticism*, 1973): společné chyby

- stemmatologie založená na variantách – Dom Jacques Froger
- hypotéza o stemmatu
- textová změna

- Textologie
 - vernakulární jazyky
 - Joseph Bédier; Dmitrij S. Lichačov: „Text je jazykové vyjádření záměru jeho tvůrce.“

Transmise středověkých textů

- Joseph Bédier (1864–1938), *best-text method*
- recepce textů
- kreativita písařských variant

- New Philology: Stephen Nichols, *Speculum* 1990 (materiální filologie)

- B. Cerquiglini (*In Praise of the Variant*): edice musí reprezentovat mobilitu textu a nevytvářet statický obraz, který nikdy neexistoval.

- „ideální“ nebo „autentický“?

New Philology

- literární díla nelze odloučit od jejich fyzické formy dochování, ta je jejich nedílnou součástí, proto je třeba vzít v potaz celou knihu, rozložení rukopisu, iluminace, rubriky a ostatní paratextuální prvky
- tyto fyzické předměty vznikly jako produkt práce celé řady osob, které se jejich vzniku účastnily; to vše je sociálně, ekonomicky a intelektuálně podmíněné – tyto faktory proto podmiňují i formu textu a jsou součástí jeho smyslu
- existence fyzických předmětů dále pokračuje, jsou dále šířeny a konzumovány, což je opět podmíněno sociálně, ekonomicky a intelektuálně; tyto skutečnosti zanechávají stopy posléze i na samotných předmětech

Pravidla pro vydávání textů

- tzv. „leydenský systém“ (1931 Leiden Conventions):
<https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780195336467.001.0001/oxfordhb-9780195336467-appendix-036>
- transliterace
- transkripce

- Anežka Vidmanová, „K vydávání latinských textů české provenience ze 14. a 15. století.“ *Husitský Tábor* 8 (1985): s. 271–283
- Ryba, Bohumil. *Pravidla pro transkripci latinských literárních rukopisných textů* (nevydáno; přetisk in: D. Havel – H. Krmíčková, *Paleografická čítanka. Literární texty*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 89–96)
- Jiří Daňhelka, „Směrnice pro vydávání starších českých textů.“ *Husitský Tábor* 8, 1985, s. 285–301

Transliterace:

*Tyto knihy slowu
zrcadlo wſſeho
krzeſtianſtwa Tuto w
tiechto knihach vzrziſ
ſtezku welmi vzku A
take horzku kteraz
wede k ſladkoſti
ziwota A druhu vzrziſ
ſſiroku Iako czeſtu A
milu y ſladku kteraz
wede k horz(koſ)ti
wicz(neh)o
zatraccenie*

Transkripce:

Tyto knihy slovú
Zrcadlo všeho
křesťanstva. Tuto v
těchto knihách uzříš
stezku velmi úzkú a
také hořkú, kteráž
vede k sladkosti
života, a druhú uzříš
širokú jako cestu a
milú i sladkú, kteráž
vede k hořkosti
věčného zatracenie.

- Paul Zumthor – *mouvance*
- Bella Millet - What is *mouvance*?“
<http://wpwt.soton.ac.uk/mouvance/mouvance.htm>
- Bernard **Cerquiglini** – *Éloge de la variante: Histoire critique de la philologie*, 1989 (transl. 1999: In Praise of the Variant: A Critical History of Philology)
- Tim Machan – *verba x res* (1994)

- **Digital turn?**

Andrews, Tara L. – Mace, Caroline. *Analysis of Ancient and Medieval Texts and Manuscripts: Digital Approaches*. Turnhout, 2014.

Digital Medievalist: <http://www.digitalmedievalist.org/index.html>

Paolo Trovato, *Everything You Always Wanted to Know about Lachmann's Method. A Non-Standard Handbook of Genealogical Textual Criticism in the Age of Post-Structuralism, Cladistics, and Copy-Text*. Rev. ed. Padua: Libreriauniversitaria.it, 2017.

Handbook of Stemmataology: History, Methodology, Digital Approaches. Ed. Philipp Roelli. Berlin – Boston: De Gruyter, 2020.

<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110684384/html?lang=en>

Středověké knihovny

Středověkou knihovnu lze charakterizovat jako soubor literárních kodexů, pořízený za konkrétním účelem jejich praktického užití podle charakteru majitele i jejich obsahu.“

Ivan Hlaváček, *Úvod do latinské kodikologie* (Praha: Karolinum, 1994), s. 26

- St. Gallen

Carolingian Culture at Reichenau and St. Gall: <http://www.stgallplan.org/index.html>

Codices electronici Sangallenes: <http://www.cesg.unifr.ch/en/>

Paleografie

zkoumá dějiny písma i dějiny knih, knihoven, typy písemností, organizace skriptorií

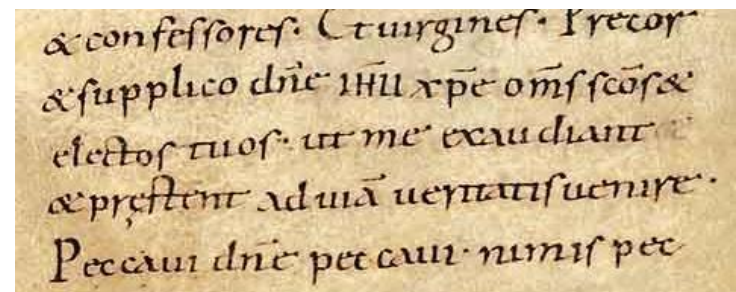
„Paleografie je ... pomocná věda historická, která usiluje o správné čtení, místní a chronologické zařazení písemných památek individuální povahy bez ohledu na jejich charakter a jako samostatná disciplína pak popisuje, hodnotí a třídí písmo a stanoví jeho funkci, resp. její modifikace, a to vždy v historickém vývoji v souvislosti s celkovým vývojem společnosti.“

I. Hlaváček – J. Kašpar, Vademecum PVH (Jinočany: H+H, 2002), s. 26

- Podívejte se na výukové materiály na:

<http://www.digipal.eu/>

karolina, 9. století
Poenitentiale
Kláster premonstrátů v Teplé,
sign. B 9, pag. 215

Kodikologie

zkoumá rukopisy literární povahy (*caudex, icis, m.*)

*Handschriftenkunde x Kodikologie, Codicology
Überlieferungsgeschichte*

Bamberg, Staatsbibliothek

MS Patr. 5, fol. 1v

[Podívejte se na video o struktuře středověkých rukopisů:](https://www.youtube.com/watch?v=HKBjKf2xbql)

<https://www.youtube.com/watch?v=HKBjKf2xbql>

Kodikologie

London, British Library
Royal 6 E VI, fol. 329

Durham, University Library
Ms. Cosin V III 1, fol. 22v

Filigranologie

Charles Moise Briquet, *Les filigranes*

Gerhard Piccard:

<http://www.piccard-online.de/start.php>

Miroslav Flodr. *Filigranologie. Úvod do studia filigránů.*
Brno 1974.

Projekt Bernstein:

http://www.memoryofpaper.eu:8080/BernsteinPortal/appl_start_disp

papír s filigránem z Caselle
severní Itálie, ca. 1455

Rylands Collection, Manchester

Pomůcky pro vydávání středověkých (latinských) textů

- Map of digitised manuscripts: <https://digitizedmedievalmanuscripts.org/app/>
- E-codices: <https://www.e-codices.unifr.ch/en>
- Manuscripta mediaevalia: <http://www.manuscripta-mediaevalia.de>
- Parker library: <https://parker.stanford.edu/parker>
- Manuscriptorium: <http://www.manuscriptorium.com/cs>
- Scholastic Commentaries and Text Archives: <https://scta.info/>
- NetQuaest: <http://nexquaest.thesis-project.ro/>

Pomůcky pro vydávání středověkých (latinských) textů

- Codex Sinaiticus (příklad zpřístupnění): <http://codexsinaiticus.org/en/>
- Automatická rekognice historických textů: <https://transkribus.eu/Transkribus/>
- K paleografii: <http://www.digipal.eu/>
- Lexicon abbreviaturarum (zkratky): <http://www.adfontes.uzh.ch/5231.php>
- Prostředí k digitálním edicím: <http://elaborate.huygens.knaw.nl/>

Podívejte se na virtuální výstavu a video:

- Every Codex Tells a Story:

<http://everycodextellsastory.eu/>

- Making Manuscripts:

<https://www.youtube.com/watch?v=nuNfdHNTv9o&t=105s>